

Pravo djeteta na odrastanje u obitelji

Sokser, Kristina

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:814488>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-24**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

KRISTINA SOKSER

ZAVRŠNI RAD

PRAVO DJETETA NA ODRASTANJE U
OBITELJI

Zagreb, rujan 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

ZAVRŠNI RAD

IME I PREZIME PRISTUPNIKA: Kristina Sokser

**TEMA ZAVRŠNOG RADA: Pravo djeteta na odrastanje u
obitelji**

MENTOR: doc.dr.sc. Adrijana Višnjić Jevtić

Zagreb, rujan 2020.

SADRŽAJ

SAŽETAK	1
UVOD	3
1. OBITELJ I DIJETE	4
1.1. ČETIRI TIPA OBITELJI.....	6
1.2 RODITELJSTVO	7
1.3 ODGOJ	9
2. KONVENCIJA O PRAVIMA DJETETA	11
3. PRAVA DJETETA	13
3.1 PRAVO DJETETA NA OBITELJ	16
3.2 PRAVO DJETETA NA ODGOJ	18
3.3 PRAVO DJETETA NA OBRAZOVANJE	19
3.4 PRAVO DJETETA NA ZAŠTITU OD NASILJA.....	20
4. IZDVAJANJE DJETETA IZ OBITELJI	22
4.1 OBITELJI U KOJIMA JE RAZVOJ DJECE POD RIZIKOM	24
4.2 NEGATIVNI UTJECAJI ODVAJANJA OD OBITELJI.....	26
ZAKLJUČAK	27
LITERATURA	28
IZJAVA O IZVORNOSTI ZAVRŠNOG RADA	30

SAŽETAK

Svako dijete radi potpunog i skladnog razvoja svoje osobnosti treba rasti u obiteljskoj sredini, u ozračju sreće, ljubavi i razumijevanja. Za zdrav razvoj svakog djeteta vrlo je važno kvalitetno obiteljsko okruženje. Svaka država se treba rukovoditi principom najboljeg interesa djeteta te sva djeca trebaju imati pravo živjeti sa svojim roditeljima i ne biti odvajana od njih osim u slučaju kada je djetetova dobrobit ugrožena unutar obitelji. Tada je država dužna zaštititi dijete i pronaći alternativnu skrb za dijete. Kada god postoje izgledi da bi obitelj, uz materijalnu i stručnu pomoć, mogla „dovoljno dobro“ skrbiti za dijete, nije opravdano pribjeći izdvajanju djeteta iz obitelji. Roditelji prije svih imaju pravo, dužnost i odgovornost živjeti sa svojim djetetom i skrbiti se o djetetu te osigurati zaštitu osobnih prava djeteta na zdravlje, razvoj, njegu i zaštitu, odgoj, obrazovanje i školovanje, ostvarivanje osobnih odnosa te određivanje mjesta stanovanja. Kod izdvajanja djeteta iz obitelji zbog suočavanja roditelja s teškoćama u podizanju i odgoju djece važno je poticati unapređivanje kvalitete udomiteljske skrbi, kako bi se osigurala kvalitetna zamjenska obitelj svakom djetetu za koje ne mogu brinuti njegovi roditelji.

Ključne riječi: dijete, obitelj, prava djeteta, roditelji, udomiteljska skrb

SUMMARY

Every child, in order to fully and harmoniously develop his personality, should grow up in a family environment, in an atmosphere of happiness, love and understanding. A quality family environment is very important for the healthy development of every child. Every state should be guided by the principle of the best interests of the child and all children should have the right to live with their parents and not be separated from them unless the child's welfare is threatened within the family. Then the state is obliged to protect the child and find alternative care for the child. Whenever there is a possibility that parents could give the childcare and support with provided material and professional help, the child should not be segregated from the family. First of all, parents have the right, duty and responsibility to live with their child and take care of the child and to ensure the protection of the child's personal rights to health, development, care and protection, upbringing, education and training, personal relationships and place of residence. When separating a child from the family due to the difficulties faced by the parents in raising and raising children, it is important to encourage the improvement of the quality of foster care, in order to ensure a quality surrogate family for every child who cannot be cared for by his parents.

Keywords: child, family, children's rights, parents, foster care

UVOD

Uloga roditelja u životu djeteta oduvijek ima poseban značaj za djetetov razvitak, emocionalnu sigurnost, socijalnu kompetentnost, intelektualno postignuće kao i kasniju senzitivnost spram svoje djece. Vrlo je važno da su roditelji što više uključeni u brigu za dječji razvoj, da razvijaju kvalitetnu komunikaciju unutar obitelji te da djetetu osiguraju toplo i ugodno obiteljsko ozračje koje je kao takvo polazna osnova za uspješnu socijalizaciju i daljnji cjeloviti razvoj djeteta. Obitelj je prirodna i temeljna društvena jedinica koja ima pravo na zaštitu društva i države. Obitelj je prirodna sredina za odrastanje zbog dobrobiti svih njezinih članova, a osobito djece. O značenju koje obitelj ima u životu pojedinca i o njezinoj ulozi u društvu postoje posebne odredbe u nekoliko poznatih međunarodnih dokumenata. Poseban naglasak je na pravima djeteta, jer dijete ne može imati ista prava kao odrastao čovjek. Tako su nastali dokumenti kao što je Deklaracija o pravima djeteta (1959), koja je polazište za druge dokumente, primjerice Konvenciju o pravima djeteta (1989) i, djelomice Obiteljski zakon (2015). U ovome radu naglasak je na pravu djeteta na odrastanje u obitelji. Prvi dio rada bavi se definiranjem obitelji, promjenama u životima obitelji te ulozi obitelji u razvoju djeteta. Drugi dio rada odnosi se na prava koja bi trebala biti osigurana svakom djetetu, s posebnim naglaskom na pravo djeteta na obitelj te ulogom obitelji u zaštiti i poštivanju dječjih prava. U trećem dijelu rada govori se o suvremenom roditeljstvu, te se objašnjava važnost ranog odnosa između djeteta i obitelji. Objasnjeni su negativni utjecaji na dijete koje ne odrasta u obiteljskoj sredini i naposljetku govori se o izdvajanju djeteta iz obitelji te kada je ono opravdano i s ciljem dobrobiti djeteta. Na kraju rada su istaknuta završna razmišljanja.

1. OBITELJ I DIJETE

Obitelj ima veliku važnost u životu svakog čovjeka. Članovi obitelji su ti s kojima pojedinac prolazi sve važne faze svoga života. U različitim državama obitelji imaju različite rituale i običaje. Obitelj je ta čija podrška ima ključnu ulogu, osobito u teškim trenucima i tijekom velikih životnih kriza, tada je pripadnost obitelji veoma bitna za preživljavanje pojedinca (Wagner Jakab, 2008). Prema Štalekar (2010) u životima obitelji posljednjih desetljeća možemo primijetiti neke promjene, kao što je povećan broj zaposlenih i ekonomski nezavisnih žena, u brak se stupa u sve kasnijoj dobi, velik broj parova nema djecu, broj razvoda brakova se povećao te je sve više jednoroditeljskih obitelji, ali i izvanbračnih obitelji. Bez obzira na brojne društvene i strukturne promjene, osnovne karakteristike obitelji kao što su ispunjavanje emocionalnih i fizičkih potreba te osiguranje socioekonomskih uvjeta za život ostaju iste. Sve veći broj profesija bavi se radom s obiteljima, to su psiholozi, psihijatri, psihoterapeuti, pedagozi, socijalni radnici, pravnici i sociolozi. Wagner Jakab (2008) smatra da je svaka obitelj unikatna te gleda na obitelj kao veoma složen sustav u kojemu je svaka osoba dio obitelji te je odgovorna za njezino održavanje. Utjecaj koji obitelj ima na osobu je jak i traje doživotno. Svaki pojedinac u vlastitoj obitelji uči i stječe razne kvalitete, razvija odnose i komunikaciju koja mu je potrebna i izvan obitelji. Iako obitelj može i trebala bi biti poticajna okolina, u nekim slučajevima može biti i potpuno suprotno od toga.

Dijete je subjekt i aktivan član zajednice, a djetinjstvo je razdoblje u kojemu dijete treba živjeti svoja prava, a ne čekati neka buduća, odrasla vremena. Takav stav ima značajne posljedice za one koji skrbe i odgajaju dijete i koji trebaju osigurati da ono uživa svoja prava (Maleš i Stričević, 2004). Obitelj ima posebno važnu ulogu u razvoju svakog djeteta. Obitelj je kritična okolina koja ima velik utjecaj na samo dijete te je iz tog razloga veoma važno da dijete odrasta u zdravoj obitelji u kojoj će moći dosegnuti svoj puni potencijal i neometano se razvijati. Rosić (2015) ističe da su dobra, intimna i topla obiteljska sredina, emocionalno i privlačno ozračje te sigurnost koju pružaju zdravi obiteljski odnosi prvi preduvjet uspješnog razvitka osobnosti djece. U obitelji nastaju prvi temelji buduće osobnosti. U obitelji dijete stječe prva socijalna iskustva, postaje svjesno sebe i svojeg „ja“, osluškuje reakciju na svoje ponašanje i redovito nailazi na razumijevanje, shvaćanje, pomoć, zaštitu, sigurnost, a na prvom mjestu

dijete u svojoj obitelji nailazi na iskrenu ljubav koja je prirodan odnos u toj sredini i koja učvršćuje vezu između djeteta, roditelja i drugih članova obitelji. Prema Rečić (1996) da bi se dijete moglo uključiti u širu socijalnu sredinu i istovremeno postati čvrsta, sigurna i stabilna ličnost neophodno je da živi u toploj obiteljskoj atmosferi. Doživljavajući prirodnu, iskrenu i pravilno usmjerenu ljubav roditelja, dijete počinje uzvraćati ljubav, postepeno uči voljeti roditelje, braću i sestre, vršnjake, bračnog druga i svoju djecu, domovinu i sve ostale ljude. Samo prirodna, razumna ljubav djeluje pozitivno na razvitak djeteta. Pretjerana ljubav može pogodovati razvijanju negativnih osobina kao što su razmaženost, egoizam, zavist, prkos, nadutost, nesocijalnost i druge negativne osobine.

Obitelj ima važnu ulogu za socijalni razvoj djeteta jer je dijete od rođenja usmjereno isključivo na obitelj, u čijem okruženju mora zadovoljiti sve svoje razvojne potrebe. Dijete u obiteljskom okruženju savladava osnovne vještine, a to su hodanje, govor i mišljenje, osobito u prvim godinama života. Preduvjet uspješnog socijalnog razvoja djeteta je uključenost roditelja u odrastanje i stvaranje ugodnog obiteljskog okruženja (Valjan Vukić, 2009). Bez obzira na sve više ili manje izražene promjene kroz koje prolazi obitelj, svuda u svijetu ona je odgovorna za skrb o djeci. Briga o životu djece podrazumijeva poduzimanje onih mjera koje će rezultirati odrastanjem djeteta u uvjetima u kojima djetetov život neće biti ugrožen (Alinčić, Hrabar i Korać, 2006). U ranom djetinjstvu dijete je upućeno samo na obitelj, ono nema potrebu za komunikacijom izvan obitelji. Kako dijete raste, utjecaj, pa tako i ovisnost o obitelji se smanjuje, ali utjecaj obitelji nikada ne prestaje. Obitelj je tijekom čitavog života osnovna društvena grupa u kojoj dijete s obzirom na faze razvoja živi i funkcionira. U obitelji dijete se usmjerava i osposobljava za daljnji život od najranijih dana, a odgojne ustanove samo su pomoćne ustanove za odgoj djeteta u odnosu na obitelj (Rosić, 2005).

Wagner Jakab (2008) razlikuje zdrave obitelji od rizičnih obitelji u kojima su izraženi brojni nepovoljni faktori za dijete. Zdravom obitelji smatra onu u kojoj za dijete u vrijeme razvoja i adolescencije brinu roditelji ili skrbnici koji će djetetu pružiti pažnju i potporu do njegovog osamostaljenja. Oni su dužni djetetu pružiti zdravstvenu zaštitu i skrb, biti uključeni i povezani sa vrtićem, školom ili radnim mjestom djeteta te osigurati da dijete stekne radne navike i bude upoznato sa životnim vrijednostima. Roditelji ili skrbnici moraju djetetu osigurati urednu sredinu, organizirati vrijeme za

rad, na primjer za učenje ili pospremanje, ali organizirati vrijeme i za zajedničke aktivnosti, kao što su zajednički obroci ili neki izleti, a isto tako osigurati djetetu i slobodno vrijeme. Među članovima obitelji važno je povjerenje, komunikacija, poštivanje individualnosti i razlika i međusobno pružanje emocionalne topline. Roditelji su ti koji određuju pravila i granice, ali je neophodno da se vode logičnim i razumnim rješenjima te međusobnim dogovorima. Djeci pružaju razumijevanje, potporu i pomoć. Sve suprotno od toga je zapravo karakteristika rizične obitelji te takav tip obitelji može veoma nepovoljno utjecati na ukupan razvoj djeteta. U rizičnim obiteljima često je prisutan sukob i agresija te su odnosi u njima hladni i zanemarujući. Sukobi među roditeljima najviše potiču nepovoljne uvjete, a tu je prisutan i nemar, nebriga, emocionalna nedostupnost i izostanak potpore prema djeci. Takav tip roditeljstva često kod djece potiče agresivno i delinkventno ponašanje te anksioznost.

Prema Štalekar (2010) ta se podjela odnosi na funkcionalne i disfunkcionalne obitelji. Funkcionalne obitelji, u kojima je važan uravnotežen bračni odnos u kojemu su prisutni predanost, ljubav, odanost, međuovisnost, uzajamnost i brižnost te razdvajanje bračnih i roditeljskih uloga, važna je komunikacija, slobodno izražavanje osjećaja i dogovor oko nesporazuma. U funkcionalnoj obitelji roditelji djecu ohrabruju na neovisnost primjerenu njihovoj dobi. Nasuprot tome, u disfunkcionalnim obiteljima koje su nezdrave za dijete, prisutan je poremećaj granica i uloga, takve obitelji neuspješno rješavaju probleme, imaju lošu komunikaciju i ne pokazuju emocije.

Prema strukturi obitelj se najčešće dijeli na jednoroditeljsku, gdje najčešće djeca žive s majkom i dvoroditeljsku, u kojoj djeca žive s oba roditelja (Wagner Jakab, 2008).

1.1. ČETIRI TIPA OBITELJI

Prema unutrašnjoj organizaciji odnosa Wagner Jakab (2008) razlikuje četiri tipa obitelji:

- TRADICIONALNI TIP – međusobno čvrsto povezani članovi obitelji koji pokazuju svoje emocije, imaju stabilan odnos, usmjereni su na obitelj, važna

im je religija i imaju svoju rutinu. Velika su podrška jedni drugima u stresnim situacijama, ali su kruti u rješavanju problema.

- MODERNI TIP – slobodno izražavanje emocija bez svađa između članova jer uspješno rješavaju sve nesuglasice. Iako su članovi obitelji povezani, usmjereni su i na druženja i aktivnosti i izvan obitelji. Za razliku od tradicionalnih obitelji koji teže stabilnosti, modernom tipu obitelji važne su promjene.
- NEPOVEZANI TIP – članovi obitelji nisu povezani, povezanost traže izvan obitelji. Unutar obitelji članovi se ne slažu, izbjegavaju i nisu organizirani. Ovakav tip obitelji je izvor stresa za svoje članove zbog čega često nisu zadovoljni i sretni, no ipak imaju sposobnost da zajednički rješavaju probleme.
- EMOCIONALNO NARUŠEN TIP – obitelj je izvor stresa svojim članovima, roditelji u ovakvim obiteljima često se zbog svog nezadovoljstva iskaljuju na svojoj djeci te im pružaju slabu zaštitu. Nemaju sposobnost da riješe međusobne probleme te zbog toga nekada dolazi do vanjskog sukoba nakon kojega ponovno ne rješavaju problem i on se iznova ponavlja.

1.2 RODITELJSTVO

Roditeljska uloga samo je jedna od mogućih uloga koje pojedinac ima tijekom života, ali je svakako najodgovornija. O roditeljskoj skrbi, privrženosti i ljubavi koju iskazuje djetetu te o njegovim odgojnim postupcima ovisi kako će se dijete razvijati, koliko će biti uspješno u školi odnosno kasnije u životu. Uz roditelje, na dijete djeluju i drugi odrasli, ali je utjecaj obitelji naj snažniji i ostavlja tragove za cijeli život. Uspješan je roditelj onaj koji zna prepoznati djetetove potrebe i na njih primjereno reagirati. Kvaliteta života djeteta ovisi o tome koliko su zadovoljene njegove potrebe. Potrebe mogu biti različite, od potrebe za zdravom hranom do one za igrom i obrazovanjem (Maleš i Stričević, 2004). Pojam roditeljstva pokriva širok raspon ponašanja kojima roditelji odgovaraju na razvojne potrebe djeteta, od pružanja emocionalne topline i zaštite do usmjeravanja djetetova učenja i stjecanja samoregulacije. Psihologija roditeljstva u središtu interesa ima roditeljske doživljaje i ponašanja, kao i njihove kratkotrajne i dugoročne učinke na razvoj djeteta. Roditelji na djetetov razvoj utječu usmjeravajući ga, kroz interakciju ili izborom aktivnosti i okruženja, posredujući

okolinske utjecaje na dijete, djelujući na to kako dijete razumije i reagira na okolinu te prilagođujući brzinu kojom djeca stječu razvojno poticajna iskustva (Hrabar, 2016).

Danas se roditelji u ispunjavanju roditeljske uloge suočavaju i s novim izazovima proizašlim iz niza međusobno povezanih društvenih promjena. Suvremeno roditeljstvo obilježava i otežano usklađivanje zahtjeva plaćenog rada i roditeljskih odgovornosti uslijed sve intenzivnijih zahtjeva radnog mjesta te nestalnosti zaposlenja. Zahtjevi plaćenog rada ispunjavanje roditeljske uloge mogu otežavati izravno tako što povećanje vremena na poslu smanjuje raspoloživo vrijeme za interakciju s djecom ili neizravno zbog poslovnih briga i napetosti koje roditelji donose kući te ih to čini psihološki nedostupnima djeci unatoč fizičkoj nazočnosti. Prema nekim istraživanjima suvremeni odgoj gotovo je posve suprotan onom od prije pedeset godina. Drastično se smanjila roditeljska direktna kontrola djetetova ponašanja, djecu se više tjelesno ne kažnjava, roditelji ne zahtijevaju apsolutnu poslušnost, a smatra ih se i manje strogima. S vremenom se promijenilo i to da djeca danas smiju roditeljima pokazati svoju ljutnju na njih, što prije nije bio slučaj. Isto tako promijenila se roditeljska uloga iz rodno stereotipne, u kojoj su očevi biti ti koji odlučuju i majke te koje pružaju njegu i skrb, u doživljaj djece da roditelji dijele odlučivanje u obitelji i da se poštuje autoritet oba roditelja. Djeca se i dalje većinom oslanjaju na majku, ali se očeva uloga povećala (Hrabar, 2016). Rođenjem prvoga djeteta započinje roditeljska njega i skrb. Pri tome su od važnosti bračni odnosi prije rođenja djeteta. Nezadovoljstvo brakom, samim sobom ili poslom kojim se neki od partnera bavi često rezultira nezadovoljstvom zbog svoje roditeljske uloge, a sama skrb za dijete doživljava se kao neugoda, opterećenje ili stres. Spremnost roditelja da pozitivno odgovori predstavlja temelj roditeljskoga utjecaja na kognitivni, lingvistički i socijalni razvoj djeteta. Naime, suvremeni način življenja donio je i značajne promjene u živote mladih roditelja, djeca se sve ranije odvajaju od njih (polazak u jaslice u dobi od šest mjeseci), a međusobna komunikacija postaje sve oskudnija. Sve se manje vremena provodi s djecom, život je užurban i prevladava bitka za egzistencijalna pitanja obitelji (Ured UNICEF-a za Hrvatsku, 2008). Nedostatak ljubavi može veoma štetno djelovati na dijete. Nezadovoljavanjem ove potrebe u obitelji djeca počinju osjećati hladnoću i odbojnost prema roditeljima, a svoje zadovoljstvo pronalaze u iskrivljenim oblicima ponašanja, kao što su izoliranost, svađanje ili agresivno ponašanje. Zbog hladnih obiteljskih odnosa djeca smatraju maltretiranje ostale djece normalnim međuljudskim odnosima. Prilikom kažnjavanja

ostaju ravnodušni jer su bezosjećajna. Zbog toga vladanje djeteta u školi, a potom i odrasla čovjeka postaje posljedicom odnosa roditelja prema svojoj djeci u ranom djetinjstvu (Rečić, 1996).

1.3 ODGOJ

Prema Rosić (2005) odgoj nije laka i jednostavna zadaća, a niti dužnost koju netko može olako, usput obaviti. Odgoj je posao, vrlo naporan, zapleten, težak i nepredvidiv, ali lijep i plemenit. Odgoj je složen, dinamičan i dugotrajan proces, pun napetosti, uspjeha i neuspjeha. To je proces socijalizacije djece i mladeži koju pomaže i potiče generacija odraslih. Odgoj je vođenje, usmjeravanje, pomaganje i pomoć u razvoju.

Djetetovi prvi i najbliži odgojitelji su roditelji, oni su odgovorni za odgoj djeteta. Uz mnogo ljubavi, odricanja, nježnosti i razumijevanja oni pokušavaju omogućiti djetetu da postigne željene rezultate i da se pravilno izgradi. Od rođenja djeca ih promatraju, oponašaju i prihvaćaju te je za njih obitelj prva, a u početku života i jedina škola. U obitelji dijete usvaja prve spoznaje, prva uvjerenja, izgrađuje stavove, stvara navike rada i uči se ponašati, zbog čega je obitelj ta koja gradi čvrste temelje za buduću osobnost djeteta, što nijedna odgojna ustanova ne može postići na taj način (Vukasović, 2009). Rečić (1996) ističe da svojim ponašanjem služimo djeci kao pozitivan ili negativan uzor u svakodnevnom životu, zbog čega je bitno odgajati dijete od rođenja. Obitelj je prva i najvažnija škola života jer se temelji emocionalnog, socijalnog i moralnog razvoja ličnosti stječu jedino u obitelji. Obitelj bi trebala biti izvor ljubavi i sretnog djetinjstva. U obitelji gdje roditelji nisu postali pravim autoritetom za dijete jer ne postoji dovoljno ljubavi, u obitelji gdje djeca prisilno prihvaćaju moralne vrijednosti jer nisu emocionalno vezani za roditelje, kad-tad će problematični obiteljski odnosi postati uvjetom djetetova loša uspjeha ili ponašanja. Nigdje kao u obitelji nije moguće u tolikoj mjeri primjenjivati princip individualizacije odgojnih postupaka. Roditelji imaju, u odnosu na školu, znatno veće mogućnosti učinkovitog odgojnog djelovanja u obiteljskoj sredini prilagođavajući sredstva i metode odgoja individualnim osobinama djece. U skladu s individualnim razlikama djece roditelji mogu, gotovo svakodnevno primjenjivati pohvale, obećanja, opomene,

ukore, nagrade i kazne. Njihovom uspješnom primjenom roditelji mogu značajno utjecati na razvoj dječje ličnosti, a time i njen uspjeh u školi (Rečić, 1996).

U današnje vrijeme obiteljski odgoj postao je predmetom javne politike jer zbog prava djeteta, roditelji su dužni odgovarati pred zakonom ukoliko ugrožavaju ta prava te će za to snositi posljedice. Nekada je što se odgoja tiče, bilo važno pripremiti djecu za život u zajednici, na suradnju, bilo je važno naučiti dijete da bude odgovorno, dok je danas važan razvoj nezavisnosti djece. Više nije bitno naučiti dijete poslušnosti, već odgovornosti. Zbog toga važno je da roditelj na dijete gleda kao na aktivnu, kompetentnu i sposobnu osobu. Danas se koriste drugačiji odgojni postupci, na primjer tjelesno kažnjavanje ne dolazi u obzir jer dijete ima pravo na to da iznese svoje mišljenje, da ga se sasluša i ukoliko je moguće da se njegovo mišljenje uzme u obzir. U odgoju je važno da roditelji jasno postavljaju granice, ali i da osiguraju djetetu okruženje u kojemu će se neometano razvijati i učiti. Dobar odgoj znači da je potrebno djetetu u svakodnevnim situacijama dopustiti da samo donosi odluke, rješava probleme i uči se odgovornosti. Roditelji koriste različite odgojne metode, danas neki roditelji smatraju da bez tjelesnog kažnjavanja gube roditeljski autoritet, neki roditelji su previše popustljivi prema djeci, a neki roditelji previše očekuju od djece te imaju potrebu organizirati im dane, ispuniti ih obavezama, stalno nadgledati dijete, očekivati da će dijete u svemu biti uspješno i na taj način dijete ne može učiti o samostalnosti. Danas odgoj zahtjeva od roditelja vrijeme, odricanje, strpljenje i razumijevanje, ali i određena znanja i vještine jer se danas odgoj znatno razlikuje od nekadašnjeg i ne može se temeljiti samo na onome što su roditelji nekada naučili od vlastitih roditelja. Kompetentan roditelj djetetu pruža kvalitetan odgoj na način da prepoznaje razvojne potrebe djeteta (Maleš, 2012). Jedan od najznačajnijih uvjeta obiteljskog odgoja su skladni obiteljski odnosi, a njih ima svaka obitelj koja predstavlja zajednicu ravnopravnih osoba u kojoj roditelji vode obitelj, a djeca se u njoj odgajaju. To je obitelj koju karakteriziraju međusobna ljubav i povjerenje. U skladnim obiteljskim odnosima nastaju zdravi socijalni odnosi među članovima obitelji, osjećaj sigurnosti djeteta i razvijanje najvažnijih crta ličnosti, a to su čvrstoća karaktera, hrabrost i optimizam. Znanstveno je utvrđeno da postoje slaganja između roditeljske brige za dijete i odgojnih rezultata u obitelji. Najviše će uspjeha u odgoju imati oni roditelji čije radne kvalitete služe kao najviši uzor. Ako su roditelji u dovoljnoj mjeri kulturni, dostojanstveni, dosljedni u ponašanju, marljivi, disciplinirani, suosjećajni, iskreni i

srdačni, tada će sve te pozitivne osobine slijediti i djeca (Rečić, 1996). Rosić (2005) smatra da je dobar roditelj onaj koji se mnogo bavi svojim djetetom i poklanja mu vrijeme i pažnju, onaj koji voli svoje dijete i zna mu pokazati da je željeno, koji uči dijete vrijednim ljudskim osobinama, koji razumije dijete i njegove probleme, koji nije ni previše popustljiv niti prestrog, koji ima mnogo strpljenja, koji poštuje osobnost svog djeteta i prihvaća ga onakvog kakvo ono jest, koji je prijatelj svom djetetu, oslonac u životu i dobar skrbnik, koji stvara toplu obiteljsku klimu i osigurava sigurno, vedro i sretno djetinjstvo, koji je dosljedan u svojim zahtjevima i postupcima prema djetetu i služi mu kao dobar primjer, koji je osjetljiv na dječje potrebe i želje, koji fizički ne kažnjava dijete i ne vrijeđa ga ružnim riječima, koji djetetu daje financijsku sigurnost, kojeg djeca vole i poštuju, koji jednako voli svu svoju djecu, koji djetetu prizna svoje greške, koji raste zajedno s djetetom i koji vodi brigu o duhovnom biću svog djeteta (Rosić, 2005).

Obitelj je tijekom vremena prolazila kroz mnoge promjene u skladu s promjenama koje su se događale u društvu. Međutim, niti jedna promjena nije mogla izmijeniti njenu odgojnu funkciju. Odgojna funkcija namijenjena je upravo obitelji jer u atmosferi punoj ljubavi i poštovanja djeca spontano uče kulturu svoga društva. U njoj stječu svoja prva iskustva i navike koje kasnije primjenjuju u društvu (Rosić, 2005).

2. KONVENCIJA O PRAVIMA DJETETA

20. studenoga 1989. godine Generalna skupština Ujedinjenih naroda usvojila je Konvenciju o pravima djeteta. To je međunarodni dokument kojim se priznaju prava djece u cijelome svijetu, nastao u želji da se stvori svijet kakav djeca zaslužuju te da svako dijete ima priliku rasti, učiti, razvijati svoje sposobnosti i talente, odrastati u obitelji te biti sigurno i zaštićeno. 196 država potpisalo je Konvenciju, koja je time postala najbrže i najšire prihvaćen sporazum na području ljudskih prava u povijesti. To je prvi dokument koji na dijete gleda kao osobu s pravima, a ne samo kao osobu koja treba posebnu zaštitu. Dječja prava su prava kojima se štite sve osobe mlađe od 18 godina, a označavaju sve ono što svako dijete treba imati ili smije učiniti,

osiguravaju mogućnost svakom djetetu da dosegne najviše što može. Sva prava su povezana i jednako važna, svako dijete ima pravo na obrazovanje, na zdravstvenu skrb, hranu, igru, zaštitu i još mnogo toga. S obzirom na tjelesnu i psihičku nezrelost djece, potrebno je istaknuti posebna prava djeteta na zaštitu. Konvencija o pravima djeteta je pravni akt koji ima snagu zakona i obvezuje stranke na pridržavanje njezinih odredaba te uključuje pravo nadziranja primjene u državama koje su ju prihvatile i ratificirale (Konvencija o pravima djeteta, 1989). Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti (2010) ističe da se Republika Hrvatska, kao stranka Konvencije, uvrstila među one napredne zemlje koje su preuzele obvezu osiguranja i zaštite ljudskih prava i temeljnih sloboda. Poštivanje, zaštita i promicanje ljudskih prava zadatak je koji proizlazi iz hrvatskoga Ustava, a o njegovu ostvarenju ovisi sigurnost i dobrobit današnjeg pučanstva, kao i budućih naraštaja. Prema Alinčić, Hrabar i Korać (2006) pristupanjem Konvenciji o pravima djeteta Hrvatska je postala obvezna promijeniti dio propisa da bi se povisila razina i kakvoća zaštite dječjih prava. Konvencija o pravima djeteta razlikuje nekoliko skupina dječjih prava, a to su osobna, zdravstvena, obrazovna, društvena, socijalna, ekonomska, kulturna i pravosudno-zaštitna. Takva podjela obvezuje prilagodbu cijelog pravnog sustava, a ne samo obiteljskog prava zahtjevima iz te Konvencije budući da su Konvencijom priznata prava djece koja obuhvaćaju sve segmente života djece (Alinčić, Hrabar i Korać, 2006). Važnost Konvencije o pravima djeteta (1989) je neosporna. Ona obvezuje i daje aktivnu ulogu svim čimbenicima koji pridonose zaštiti prava djeteta. To znači da svi čimbenici zajedno trebaju omogućiti optimalan razvoj djeteta, a istodobno dijete naučiti kako da štiti vlastita i tuđa prava (Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, 2010).

Odbor za prava djeteta UN-a identificirao je četiri opća načela na kojima se temelje sva prava sadržana u Konvenciji o pravima djeteta, to su načelo nediskriminacije prema kojemu djeca ne smiju trpjeti diskriminaciju neovisno o rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom mišljenju, nacionalnom, etničkom ili društvenom podrijetlu, vlasništvu, teškoćama u razvoju, rođenju ili drugom statusu djeteta, njegovih roditelja ili zakonskih skrbnika. Drugo načelo govori da djeca imaju pravo na život i razvoj u svim vidovima života, uključivši tjelesni, emotivni, psihosocijalni, kognitivni, društveni i kulturni. Treće načelo govori da pri donošenju svih odluka ili izvršenju postupaka koji utječu na dijete ili na djecu kao skupinu, najvažnija mora biti

dobrobit djeteta, a to se odnosi kako na odluke koje donose vladina, upravna ili zakonodavna tijela, tako i na odluke koje donosi obitelj. Zadnje načelo govori da se djeci mora omogućiti aktivno sudjelovanje u rješavanju svih pitanja koja utječu na njihov život i dopustiti im slobodu izražavanja njihova mišljenja, ona imaju pravo izreći svoja gledišta koja se moraju ozbiljno uzeti u obzir (Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, 2010).

3. PRAVA DJETETA

Prava predstavljaju određene standarde, sustav normi koje država mora jamčiti svakom pojedincu. Ti se standardi odnose na zadovoljavanje čovjekovih bioloških, socijalnih, psiholoških, razvojnih, kulturnih i ostalih potreba. Prava proizlaze iz temeljnih ljudskih potreba i upravo se zbog toga odnose na sve ljude. Svaki pojedinac, bilo dijete ili odrasla osoba, ima fiziološke potrebe, potrebe za sigurnošću, potrebe za pripadanjem i ljubavlju, potrebe za samopoštovanjem i samoaktualizacijom. Zadovoljavanje tih potreba moguće je u uvjetima gdje se osoba osjeća sigurnom, slobodnom, gdje ju se poštuje kao ličnost, gdje može učiti, razvijati se i djelovati kao pojedinac. To znači tamo gdje se poštuju ljudska prava, odnosno prava djece (Maleš i Stričević, 2004). Prema Hrabar (2016) izvorna prava djeteta odnose se na nekolicinu Konvencijom o pravima djeteta zajamčenih prava, a njihova je karakteristika da su prirodna upravo djeci kako bi se djeci omogućila opstojnost kao ljudske individue u odrastanju, a ne kao odraslog čovjeka. Ona definiraju dijete u njegovim bitnim osobinama, od kojih je sukladno mnogim pravima i definiciji djeteta, temeljno i bitno da je dijete ovisno o odraslima, u nemogućnosti štititi svoja prava samostalno, skrbiti se za svoj život samo te da odrastanje podrazumijeva relativno kratko vrijeme u kojem se zbivaju ključne, brze, znakovite promjene u sazrijevanju, koje utječu na formiranje djeteta u odraslu, zrelu osobu. Izvorna su prava djece pravo na život i zdravlje, pravo na odgoj i obrazovanje, pravo na izražavanje vlastitog mišljenja, pravo na saznanje vlastitog podrijetla te pravo na život uz roditelje. Sveobuhvatnom podjelom, sva prava razvrstana su na osobna, društvena, obrazovna, zdravstvena, socijalna, ekonomska, kulturna i pravosudno-zaštitna prava (Hrabar, 2016). Alinčić, Hrabar i Korać (2006)

ističu da kada se govori o pravima djece, da se radi o svakodnevnim potrebama djece koja postoje u različitim životnim situacijama u kojima se svako dijete može naći, trajno ili povremeno, kao mlađe ili starije, kao zdravo ili bolesno. Sve te potrebe uzdignute su na razinu prava što znači da imaju svoju pravnu zaštitu u odgovarajućim državnim tijelima. Konvencija o pravima djece (1989) govori da prava djeteta moraju poznavati i uzimati u obzir svi građani države, odrasli i djeca. Međutim, bezuvjetno ih moraju znati i poštivati oni koji žive i rade s djecom, koji su u svakodnevnom kontaktu s njima i koji u značajnoj mjeri utječu na stvaranje okruženja u kojemu dijete odrasta i razvija se kao ličnost, a to su roditelji, odgojitelji i učitelji. Jednako tako, sva djeca, dakle sve osobe mlađe od 18 godina, moraju biti upoznate s temeljnim pravima djeteta kako bi postale svjesne svojih prava, načina njihova stjecanja, ali i zaštite u slučaju njihova ugrožavanja od strane drugoga. Istodobno, stjecanjem spoznaja o osobnim pravima, djeca trebaju graditi stav o osobnoj odgovornosti prema poštivanju prava drugoga.

Hrabar (2016) ističe da je roditeljska skrb kao pravni pojam koji ima utemeljenje u prirodnoj potrebi roditelja da skrbe o svojem djetetu dobila novu dimenziju ozakonjenjem prava djece. Prava djece pojavljuju se u Republici Hrvatskoj 1998. godine, dakle ubrzo nakon donošenja Konvencije o pravima djece (1989). Smisao postojanja prava djece ogleda se u uvažavanju djeteta kao pravnog subjekta. Iz odredaba Konvencije o pravima djeteta (1989) jasno se iščitava uloga roditelja u odnosu na prava djece, oni su osobe primarno odgovorne za odgoj i razvoj djeteta, za njegovo odrastanje općenito i za njegovo uvažavanje u krilu obitelji.

Pravna osnova za izricanje mjera za zaštitu osobnih interesa djece na međunarodnoj razini, a osobito onih kojima se ograničava ili oduzima roditeljska skrb, jest odredba Konvencije o pravima djeteta (1989), prema kojoj su države ugovornice, pa i Republika Hrvatska dužne poduzeti sve potrebne mjere da bi se dijete zaštitilo od svih oblika tjelesnog i duševnog nasilja, povreda i zlouporabe, zanemarivanja ili nemarnog postupanja, zlostavljanja ili zanemarivanja. Ova odredba štiti dostojanstvo djeteta, tjelesni i osobni integritet. Važno je naglasiti da su države obvezne poduzeti cijeli niz mjera, pravnih, upravnih, socijalnih i obrazovnih kako bi zaštitile djecu od svih oblika nasilja. U kriznim situacijama u obitelji, kad je potrebno procijeniti treba li dijete izdvojiti iz obitelji ili zaštititi dobrobit djeteta primjenom blažih, preventivnih mjera, ugrožen je čitav niz prava djeteta koje ponajprije predviđa Konvencija o pravima

djeteta (1989), ali i Obiteljski zakon (2015). To su, redom kojim se nalaze u Konvenciji o pravima djeteta (1989) zaštita najboljeg interesa djeteta, pravo djeteta na život, opstanak i razvoj, pravo djeteta da uživa skrb roditelja, pravo djeteta da se ne odvaja od roditelja protiv njihove volje, pravo djeteta na izražavanje mišljenja, zabrana samovoljnog ili nezakonitog miješanja u privatnost, obitelji i dom djeteta te pravo na zakonsku zaštitu protiv takvog miješanja ili napada, zajednička odgovornost roditelja za odgoj i razvoj djeteta, pravo na zaštitu djeteta kojemu je privremeno ili trajno uskraćena obiteljska sredina od strane države te važnost nastavka odgoja, pravo djeteta koje su nadležne vlasti stavile pod nadzor na povremeni nadzor nad njegovom koja mu se daje i svim ostalim okolnostima te pravo na socijalnu sigurnost. Pri zaštiti prava djeteta važna je odredba Konvencije o pravima djeteta (1989) koja predviđa obvezu nadležnih tijela da poštuju odgovornosti, prava i dužnosti roditelja, odnosno drugih osoba pravno odgovornih za dijete. Prema Konvenciji o pravima djeteta (1989) pravo je djeteta da uživa skrb roditelja te da se ne odvaja od roditelja protiv njihove volje. U kontekstu mjere nadzora nad roditeljskom skrbi ova prava znače da će izdvajanje djeteta iz obiteljske sredine moći uslijediti tek kad je to nužno i u najboljem interesu djeteta (Ured UNICEF-a za Hrvatsku, 2008).

Prema Alinčić, Hrabar i Korać (2006) sva prava koja djeca posjeduju postoje kako bi se djeca razvijala i rasla u najboljim mogućim uvjetima, a razlog tako potankog reguliranja jest činjenica što su djeca, zbog svojih godina i nezrelosti, ovisna o odraslima pa stoga mogu, a često i jesu predmetom zlorabe, zanemarivanja ili neprepoznavanja njihovih potreba.

Najbolji interes djeteta je pravni standard, to jest načelo prema kojem zakonodavstvo, ali i državna tijela i pojedinci u svakom pojedinom slučaju moraju postupati kad se radi o zaštiti nekog djetetovog prava. Postupanje u skladu s najboljim interesom djeteta značit će donošenje odluke u skladu s onim što bi dijete za sebe i o sebi odlučilo kada bi za to bilo sposobno. Razloge za konkretiziranje djetetova interesa treba tražiti u nemogućnosti djeteta da spozna, uobliči i izrazi svoje potrebe i da pronađe način da ih zadovolji samo (Šeparović, 2014).

3.1 PRAVO DJETETA NA OBITELJ

Obiteljskim je zakonom zaštićeno i djetetovo pravo na zajednički život s roditeljima, u skladu sa svojom dobrobiti. Ukoliko dijete živi odvojeno od jednog ili oba roditelja, dijete ima pravo na susrete i druženje s roditeljima. Zaštita ovog prava djeteta odraz je spoznaja o nepresušnoj važnosti života djeteta uz oba roditelja, kako i ponajprije za emocionalnu stabilnost, tako i za sve druge aspekte djetetove osobnosti. Ovo pravo djeteta ograničeno je s dobrobiti djeteta. To znači da kriterij dobrobiti djeteta može pretegnuti nad pravom djeteta da živi s roditeljima te da bude izdvojeno iz obitelji i udomljeno ili posvojeno. U tom slučaju, bit će nedvojbeno riječ o lošoj obitelji, o roditeljima koji zanemaruju ili zlostavljaju dijete. Kad pravo djeteta da živi s oba roditelja nije moguće ostvariti, a bit će to osobito u slučaju razvoda braka roditelja ili prestanka izvanbračne zajednice, tad djetetu pripada pravo na susrete i druženje s odvojenim roditeljem. Na strani roditelja zakonska je odredba o zajedničkoj roditeljskoj skrbi roditelja, koja može biti ostvarena življenjem u istoj obitelji ili pak razdvojeno. Roditelj ponajprije ima pravo živjeti sa svojim djetetom, što znači da se vlast ne može neovlašteno miješati u ovo roditeljevo pravo i eventualno mu oduzeti dijete bez opravdanog razloga. Roditelj koji ne živi s djetetom ima pravo, jednako kao i dijete na međusobne susrete i druženje. Ovo je pravo nadomjestak za nemogućnost ostvarenja prava na obiteljski život. Pravo na druženje i susrete prošireno je i na susrete sa srodnicima i drugim članovima obitelji s kojima dijete više ne živi (Hrabar, 2016).

Poznato je da je za pravilan psihofizički i emocionalni razvoj djeteta potrebna kontinuirana prisutnost oba roditelja. Obiteljski zakon roditeljsku skrb u svim njezinim sadržajima načelno priznaje obojici roditelja, dakle majci i ocu. Zakonski je određeno da roditelji ravnopravno, zajednički i sporazumno skrbe o djetetu bez obzira žive li zajedno ili odvojeno. Odnosi oca i majke temelje se na načelu ravnopravnosti, a ne da jedan od njih ima više ili manje prava, dužnosti i odgovornosti u odnosu na dijete. Oni sadržaje roditeljske skrbi obavljaju zajedno, što znači da ih obiteljsko pravo prepoznaje kao suodgovorne za podizanje djeteta. O sadržajima roditeljske skrbi moraju se sporazumijevati i usuglašavati radi dobrobiti djeteta (Alinčić, Hrabar i Korać, 2006). Ukoliko roditelji žive odvojeno, dijete ima pravo znati razloge odvojenog života, znati gdje se nalazi odsutni roditelj te ima pravo kontaktirati s oba roditelja, ako se time ne

ugrožava djetetova dobrobit. Bez obzira na to što roditelji ne žive zajedno, oboje su odgovorni za odgoj i skrb o djetetu (Maleš i Stričević, 2004).

Hrabar (2016) ističe problem dužnosti življenja s djetetom koji ostaje na svakodnevnoj razini prisutan osobito kada je riječ o roditelju koji ne želi živjeti s djetetom jer je nemaran, sebi okrenut, zakinut za osjećaje, neupućen. Na pravnoj razini ovo je problem osobito u odnosu na ovrhu sudske odluke kojom se određuju susreti i druženje kad su roditelji djeteta razvedeni ili ne žive zajedno. Ovo je osobito dramatično pitanje kad takve susrete ne želi dijete. Smatra se da u slučaju odbijanja djeteta treba poraditi s djetetom, pronaći razloge zašto je tome tako i da psiholozi terapijski s djetetom pokušaju otkloniti uzroke. Prema Alinčić, Hrabar i Korać (2006) postoji mogućnost nezadovoljnog djeteta da se obrati nadležnom tijelu kad smatra da su neka njegova prava povrijeđena i to doista znači pravnu mogućnost zaštite ostvarivanja djetetovih prava. Prihvatljivo je u životnim situacijama da se sudu ili centru za socijalnu skrb obraćaju djeca starije dobi, ali dakako preduvjet toga je znanje djece o tome koja prava imaju, da osobno mogu tražiti ostvarivanje i zaštitu svojih prava pred nadležnim tijelima. Maleš i Stričević (2004) ističu da postoje djeca kojima je privremeno ili trajno uskraćena obiteljska sredina ili koja zbog svoje dobrobiti ne smiju u njoj ostati. Ta djeca imaju pravo na posebnu zaštitu i pomoć države, koja može uključivati smještaj u drugu obitelj, odgovarajuću ustanovu za skrb o djeci ili posvojenje. Djeca i mladi koji ne žive sa svojim biološkim roditeljima imaju jednaka prava kao i sva ostala djeca, ali i više od toga. Imaju pravo da država skrbi o tome tko će ih posvojiti i da nadzire kako im je u novim obiteljima. Djeca imaju pravo znati da su usvojena, jer njihovi biološki roditelji nisu mogli skrbiti o njima. Koliko god da netko želi usvojiti dijete, to nije dovoljno za usvojenje, ako ono nije u interesu djeteta. Dijete ima pravo na najbolju skrb i njegu, a odrasli su mu to dužni osigurati.

Pozitivna obveza državnih tijela je poduzimanje mjera kojima će se omogućiti ponovno spajanje obitelji čim je to razumno moguće. Nakon proteka značajnog razdoblja od kad je dijete pod državnom skrbi, interes djeteta može prevagnuti nad interesom roditelja za ponovnom uspostavom obiteljske zajednice (Šeparović, 2014).

3.2 PRAVO DJETETA NA ODGOJ

Dijete ima pravo na sigurnost i odgoj u obitelji primjeren svojim tjelesnim, umnim i osjećajnim potrebama. Naglasak u ovoj zakonskoj odredbi jest na obiteljskome odgoju što podrazumijeva odgoj od strane roditelja, dakle roditeljski odgoj. Dijete ima pravo da bude odgajano od strane roditelja te se roditelje prepoznaje kao primarne odgajatelje. To je njihova dužnost i pravo (Hrabar, 2016).

Konvencija o pravima djeteta (1989) govori da roditelji imaju dužnost i pravo odgajati dijete kao slobodnu, humanu, domoljubnu, moralnu, marljivu, osjećajnu i odgovornu osobu, poštujući načela ravnopravnosti spolova, kako bi bila pripremljena za skladan obiteljski i društveni život s pozitivnim odnosom prema prirodi.

Obitelj je društvena kategorija koja mora djetetu pružiti sigurnost i odgoj. Naglašavajući sigurnost, misli se na sve one postupke članova obitelji koji će djetetu pomoći da se u duševnom i tjelesnom smislu razvija bez stresova. Odgoj djeteta mora odgovarati tjelesnim, umnim i osjećajnim potrebama djeteta. Time se ističe individualni pristup odgoju djeteta, jer su različite potrebe zdravog djeteta u odnosu na ono bolesno ili s posebnim potrebama. Sva djeca nisu jednako osjetljiva na događaje i ljude oko sebe (Alinčić, Hrabar i Korać, 2006).

Prema Hrabar (2016) obiteljskopravne smjernice odgoja obuhvaćaju vrlo širok krug poželjnih osobina koje bi dijete odgojem trebalo dobiti jer je djetinjstvo temelj na kojem dijete odrasta u odraslu osobu.

Odgoj djeteta od strane roditelja u neposrednoj je vezi s poštovanjem djetetova prava da slobodno izražava svoju svijest i da po njoj postupa. Savjest djeteta kao i sva druga uvjerenja to se više razvijaju i dolaze do izražaja što je dijete starije. Odgoj djece je u prvome redu u nadležnosti roditelja, međutim, dječji vrtići i škole su ne samo obrazovne, nego i odgojne institucije, pa se očekuje da i njihovi programi budu u skladu sa smjernicama odgoja i pravom djeteta na slobodu svijesti i ostalih uvjerenja (Hrabar, 2016).

3.3 PRAVO DJETETA NA OBRAZOVANJE

Sva djeca moraju imati pravo na slobodno i besplatno osnovno odnosno obvezno obrazovanje. Svima koji se žele dalje obrazovati u srednjoj školi ili na fakultetu, mora se omogućiti da, pod jednakim uvjetima odaberu svoje obrazovanje za buduće zanimanje na temelju iskazanih sposobnosti (Maleš i Stričević, 2004). Prema Obiteljskom zakonu Republike Hrvatske (2015) dijete ima pravo na izbor obrazovanja i zanimanja i pravo na zapošljavanje u skladu sa svojim sposobnostima i svojom dobrobiti.

Konvencija o pravima djeteta uređuje pravo na obrazovanje kroz postupnost njegova ostvarenja na temelju jednakih mogućnosti za svu djecu, obvezatnost i besplatnost osnovnog obrazovanja, poticanje razvoja različitih oblika srednjoškolskog obrazovanja, poticanje dostupnosti višeg obrazovanja svoj djeci na temelju sposobnosti, poticanje informacija upućenih djeci o obrazovanju i stručnom usavršavanju, poticanje mjera za redovito pohađanje nastave i smanjenje ispisa djece iz škola. Ciljevi obrazovanja su razvoj djetetovih osobnosti, nadarenosti, duševnih i tjelesnih sposobnosti, razvoj poštovanja ljudskih prava i temeljnih sloboda te djetetovih roditelja, njegove kulturne osobnosti, jezika, njegove zemlje, priprema djeteta na odgovoran život u slobodnom društvu, u duhu razumijevanja, mira, snošljivosti, jednakosti spolova i prijateljstva među ljudima, etničkim, nacionalnim ili vjerskim skupinama i domorodcima te zaštiti okoliša (Hrabar, 2016).

Alinčić, Hrabar i Korać (2006) ističu da kod djetetova prava na izbor obrazovanja i zanimanja ne treba očekivati da će djeca ovo svoje pravo ostvarivati bez savjeta roditelja, jer je pozitivna komunikacija između djece i roditelja preduvjet njihovog obiteljskog uspjeha.

Roditelji su dužni brinuti se o redovitom obveznom školovanju djeteta, dužni su brinuti se prema svojim mogućnostima i o daljnjem obrazovanju djeteta. Dužnost je roditelja odazivati se sastancima u svezi s odgojem i obrazovanjem djeteta. Roditelji imaju dužnost brinuti se o svestranom obrazovanju svoga djeteta i poticati njegove umjetničke, tehničke, športske i druge interese. Iz navedenoga proizlazi nekoliko dužnosti roditelja, a sve su zakonom propisane radi moguće reakcije nadležnih tijela ako se ustanovi da je riječ o roditeljima koji se jednostavno ne brinu o obrazovanju i

školovanju svojeg djeteta. Osim navedenoga, dužnost roditelja je da dijete koje to želi podupiru u različitim slobodnim aktivnostima. Isto tako, roditelji ne smiju prisiljavati dijete na školovanje koje nije u skladu s njegovim sposobnostima i sklonostima (Hrabar, 2016). Prema Alinčić, Hrabar i Korać (2006) smatra se da roditelj koji je dobro upućen u sklonosti i mogućnosti te sposobnosti svojega djeteta, može pozitivno utjecati na izbor, prikazujući djetetu sve pozitivne i negativne strane njegova izbora. Maleš i Stričević (2004) ističu da je svakom djetetu potrebno obrazovanje, u skladu s njegovim mogućnostima kako bi moglo sudjelovati u društvu, osjećati se korisnim i vrijednim. Djeca koja ne idu u školu ili dobivaju manjkavo obrazovanje isključena su iz društva i ne mogu u potpunosti razviti svoje potencijale. Stoga svako dijete, bez obzira na obiteljske okolnosti ili osobne sposobnosti ima pravo na obrazovanje. Kvalitetno obrazovanje zahtijeva od učitelja i drugih stručnih djelatnika u školi da postupaju na način koji ne vrijeđa djetetov tjelesni ili duševni integritet. Nisu sva djeca jednaka i nemaju svi iste sposobnosti ili sklonosti pa se u očekivanom školskom uspjehu i pri odabiru stručnog obrazovanja treba voditi onim što dijete može i želi. Često roditelji svoje neostvarene želje glede obrazovanja nameću djetetu da ih ono ostvari kao svoje želje. Takvi pritisci mogu razviti djetetovu odbojnost prema školi, izazvati frustracije i stres (Maleš i Stričević, 2004).

3.4 PRAVO DJETETA NA ZAŠTITU OD NASILJA

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji definira obiteljsko nasilje, određuje krug osoba koje se smatraju članovima obitelji te propisuje vrste i svrhu sankcija koje se izriču u slučaju obiteljskog nasilja. Za zaštitu djece od nasilja u obitelji važno je znati da se obiteljskim nasiljem smatraju raznovrsni oblici negativnog ponašanja kao što je fizička sila, psihička prisila, postupanje koje uzrokuje ili može prouzročiti fizičku i psihičku bol, stvaranje straha, ugroženosti, povrede dostojanstva, fizički napad bez obzira na posljedice, verbalni napadi, vrijeđanje, psovanje, nazivanje pogrdnim nazivima, grubo uznemiravanje, spolno uznemiravanje, uhođenje, ograničavanje slobode kretanja ili komunikacije s trećim osobama, kao i oštećenje ili pokušaj uništenja imovine (Alinčić, Hrabar i Korać, 2006). Hrabar (2016) ističe da je obiteljsko nasilje vrlo negativna

pojava u sferi socijalne patologije koje zahtijeva širok društveni angažman u sprječavanju, iskorjenjivanju i eliminiranju ove pojave, izvan obiteljskopravne pojavnosti. Veliko značenje ima Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, koji u domeni prekršajnoga prava navodi oblike, počinitelje, žrtve i sankcije u slučaju obiteljskog nasilja. Konvencija o pravima djeteta poziva države na poduzimanje odgovarajućih zakonodavnih, upravnih, socijalnih i obrazovnih mjera za zaštitu djeteta od svih oblika tjelesnog ili duševnog nasilja, povreda ili zloporaba, zanemarivanja ili nehajnog postupanja, zlostavljanja ili izrabljivanja, uključujući i spolnu zloporabu. Konvencija namjenjuje široki spektar postupaka sa svrhom podrške djeci i roditeljima i svim oblicima sprječavanja, otkrivanja, prijavljivanja, prosljeđivanja, istrage, postupanja i praćenja slučajeva nasilja prema djetetu. Obiteljski zakon Republike Hrvatske (2015) nalaže da roditelji i ostali članovi obitelji ne smiju dijete podvrgavati ponižavajućim postupcima, duševnom ni tjelesnom nasilju, odnosno zlostavljanju.

Ponižavajući postupci mogu, a nerijetko će i rezultirati, problemima duševnoga zdravlja i mogu se smatrati oblikom duševnog nasilja nad djetetom. Zabranjeni su svi oblici nasilja, duševnog, tjelesnog, emocionalnog i spolnog te zlostavljanja djece. Isto tako roditelj je dužan štiti dijete od ponižavajućih postupaka i tjelesnog kažnjavanja drugih osoba. Roditelj mora poduzeti sve kako bi zaštitio dijete, u suprotnome može biti lišen prava na roditeljsku skrb ili ga se može ograničiti nekom od obiteljskopравnih mjera. Nasilje nad djetetom kazneno je djelo. Nasilje u obitelji je posebna povreda obiteljske dužnosti uzajamnog poštovanja (Hrabar, 2016).

Pravo je djeteta ne samo da bude zaštićeno od zlostavljanja već i da nauči prepoznati zlostavljanje, kako se zaštititi od zlostavljača i tko su sve potencijalni zlostavljači. Zlostavljači mogu biti i odrasli i djeca, netko djetetu poznat i blizak ili nepoznata osoba. Djeca koja su žrtve zlostavljanja pate, nesretna su, trebaju pomoć, a često ne znaju kome se obratiti. Katkad se plaše da im odrasli neće vjerovati, jer je poznato da se odraslina više vjeruje nego djeci. Stoga nije dovoljno samo štiti djecu od nasilja već ih i poučiti kako će se braniti od njega, kome se s povjerenjem mogu obratiti i što se sve smatra nasiljem nad djetetom. Često odrasli djecu još u ranoj dobi uvjere kako je nasilje koje nad njima čine normalna stvar pa djeca žrtve i ne razmišljaju o obrani (Maleš i Stričević, 2004).

4. IZDVAJANJE DJETETA IZ OBITELJI

Odluka o izdvajanju djeteta iz obitelji koju donose nadležna tijela jest mjera koja je usmjerena na zaštitu osobnih prava djeteta. Iako se ovom mjerom štite prava djeteta koja su ugrožena u biološkoj obitelji, istovremeno se njome zadire kako u pravo djeteta na poštovanje obiteljskog života, tako i u isto pravo roditelja. Ta povreda pod određenim pretpostavkama može biti opravdana, jer se ne radi o apsolutnom pravu. Prema hrvatskom obiteljskom zakonodavstvu dijete se može izdvojiti iz obitelji ili temeljem obiteljskog propisa kojim je uređena obiteljskoppravna zaštita djeteta ili temeljem propisa o socijalnoj skrbi (Ured UNICEF-a za Hrvatsku, 2008). Prema Alinčić, Hrabar i Korać (2006) zanemariti podizanje i odgoj djeteta znači ne sprječavati dijete u skitnji, prosjačenju, u štetnom druženju, ne skrbiti o prehrani, higijeni, odijevanju djeteta, medicinskoj pomoći, redovitom pohađanju škole i slično.

Praksa Ustavnog suda pokazuje da u svim postupcima koji se odnose na ograničavanje prava na roditeljsku skrb, središnje mjesto moraju imati najbolji interesi djeteta. Uključivanje djece u sustav socijalne skrbi uvijek se mora smatrati privremenom mjerom koja će biti obustavljena čim to okolnosti budu dopuštale odnosno kad se utvrdi da ne postoji alternativno rješenje koje bi bilo u najboljem interesu djeteta. Ustavni sud redovito odbija ustavne tužbe i potvrđuje odluke sudova kada utvrdi da je zbog poremećenih odnosa roditelja, nehigijenskih uvjeta u kojima su djeca smještena te psihičkog i fizičkog zlostavljanja djeteta, u interesu djeteta da se roditeljima oduzme pravo da žive sa svojom djecom i da se povjere na odgoj i čuvanje drugoj osobi (Šeparović, 2014). Obiteljski zakon predviđa tri mjere kojima se dijete izdvaja iz obitelji, oduzimanje prava roditelju da živi s djetetom, povjeravanje djeteta ustanovi za socijalnu skrb na čuvanje i odgoj te lišenje roditeljske skrbi. Svaka od tih mjera izriče se neovisno o pristanku roditelja (Ured UNICEF-a za Hrvatsku, 2008). Izricanje ove mjere u nadležnosti je izvanparničnog suda s obzirom na to da se radi o težoj mjeri kojom se znatno sužuju subjektivna prava roditelja na život s djetetom i njegov odgoj (Alinčić, Hrabar i Korać, 2006). Uočeno je da centri za socijalnu skrb nerado pokreću, a sudovi nerado izriču ove mjere, tek kada su zakonom predviđene pretpostavke za izricanje pojedine mjere ispunjene s takvim intenzitetom da je jedino što je preostalo da se zaštititi dobrobit djeteta upravo njegovo izdvajanje iz obitelji. Ovo je posljedica snažno ukorijenjenog stava da je biološka obitelj, bez obzira na slabosti, u pravilu

najbolje okruženje za dijete. Dijete se može izdvojiti iz obitelji i na zahtjev, odnosno uz pristanak roditelja i to u udomiteljsku obitelj ili u neki od domova socijalne skrbi temeljem Zakona o socijalnoj skrbi. Ovaj rad bit će usmjeren samo prema slučajevima kad je intervencija nadležnih tijela nužna, no još nije potrebno da se dijete izdvoji iz obitelji temeljem obiteljskog propisa. U takvim slučajevima još postoji mogućnost da nadležna tijela pomognu roditeljima da prevladaju teškoće koje ih sprečavaju da na odgovarajući način neposredno skrbe za dijete. U graničnim slučajevima, kad centar za socijalnu skrb procijeni da bi se moglo pomoći roditelju ili roditeljima da poprave kvalitetu roditeljske skrbi, najprikladnija je mjera nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi, koja se izriče kad su pogreške i propusti u skrbi za dijete viševrsni ili učestali ili kad je roditeljima potrebna posebna pomoć u odgoju djeteta (Ured UNICEF-a za Hrvatsku, 2008). Alinčić, Hrabar i Korać (2006) ističu da roditelju kojem je oduzeta roditeljska skrb ostaje dužnost da uzdržava dijete, a skrb mu se može vratiti odlukom suda kad prestanu razlozi koji su doveli do oduzimanja roditeljske skrbi. Šeparović (2014) navodi da u situaciji kada se dijete povjerava jednom od roditelja ne postoji zakonsko rješenje po kojem bi se dijete u pravilu povjeravalo majci, ali su sudovi u većini slučajeva, pogotovo kada je ocijenjeno da su oboje roditelja podobni da im se dijete povjeri na odgoj i čuvanje, donosili odluke da se dijete povjerava majci. Dakako, postoji značajan broj odluka u kojima je dijete povjereno na odgoj i čuvanje ocu, onda kada je u postupku ocijenjeno da je u interesu djeteta da bude povjereno na odgoj i čuvanje ocu, pod okolnostima kada dijete ima bolju emotivnu povezanost s ocem te ondje dobiva stalnu njegu i skrb.

Odluka o tome treba li dijete ostati u obitelji i uz kakvu pomoć ili je ipak bolje dijete izdvojiti, jedna je od najsloženijih odluka koju djelatnici zaštitnih službi moraju donijeti. Ponekad se dijete izdvaja iz obitelji, a da nisu iscrpljene sve druge mjere, ili postojeći propisi nisu dovoljno fleksibilni da omoguće neka kreativna rješenja koja bi uistinu pomogla obitelji. S druge strane, postoji realna opasnost da predugo zadržavanje djeteta u okruženju koje je za njega štetno ostavi neizbrisive posljedice. Donijeti odluku da dijete ostane u obitelji u kojoj su uočeni određeni poremećaji i rizici znači i preuzeti odgovornost za pružanje učinkovite pomoći (Ured UNICEF-a za Hrvatsku, 2008).

4.1 OBITELJI U KOJIMA JE RAZVOJ DJECE POD RIZIKOM

Roditeljstvo, odnosno roditeljska skrb i ljubav su nužni za normalan cjelokupan razvoj djeteta. Psihološki ili psihijatrijski poremećaji jednog ili obaju roditelja duboko se odražavaju na razvoj djeteta. Kako je u prvoj godini života majka najviše u kontaktu sa svojim djetetom, to su i istraživanja toga problema najvećim dijelom usmjerena na bolesti majke. Kada je majka emocionalno nedostupna, depresivna, nezainteresirana, prekomjerno ustrašena, preokupirana drugim problemima i tako dalje, dijete ne može dobiti odgovor od nje i postaje depresivno, rađa se dubok osjećaj da ne može uspostaviti komunikaciju s vanjskim svijetom. Majka s emocionalnim problemima ima poteškoća u prepoznavanju poruke djeteta, pa se stoga može dogoditi da na njih ne odgovori na primjeren način. Uobičajeno, majka šalje pogrešan odgovor ili odgovor na potrebe djeteta izostaje u cjelini. Tada dijete biva zanemareno, pogotovo ukoliko nema neke druge značajne osobe koja može biti podrška i majci i djetetu. Ponekad majka koja je suočena sa svojim emocionalnim problemima ima osjećaj da dijete nešto traži, ali mu pruža mnogo nepotrebnih stvari. Njezina djeca mogu izgledati prezasićena, površno gledajući, može se reći da „plivaju u moru ljubavi i pažnje“. No, u osnovi njihova potreba nije zadovoljena. Na iskazani signal mogu dobiti veliku količinu nepotrebnih stvari i ta su djeca u osnovi zanemarena (Ured UNICEF-a za Hrvatsku, 2008).

Siromaštvo i njegove popratne pojave također imaju utjecaja na zdravlje djeteta od trenutka začeća. Siromašne majke češće u anamnezi imaju rizične faktore kao što su bolesti i navike, lošiju antenatalnu skrb kao što su nedostatan broj ginekoloških pregleda i neodgovarajuća prehrana tijekom trudnoće i za zdravlje štetnih navika. U SAD-u se procjenjuje da svaka četvrta siromašna majka u vrijeme trudnoće uzima narkotike. U tim uvjetima dijete je još prije rođenja izloženo akutnom ili kroničnom stresu. Češće dolazi do prijevremena poroda i nedovoljnog rasta za nedonoščad. Takva su djeca konstitucijski ranjivija i teža za njegu i odgajanje. Isti čimbenici djeluju i nakon poroda te se javlja raskorak između povećanih zahtjeva djeteta i ograničenih fizičkih i emocionalnih mogućnosti majke. Osim što se siromašna djeca češće rađaju osjetljivija, zbog utjecaja prenatalnih faktora, zdrava djeca siromašnih obitelji češće i lakše postaju ranjiva zbog neodgovarajuće njege i prehrane. Ona češće obolijevaju od deficitarnih bolesti kao što su slabokrvnost ili pothranjenost, češće obolijevaju i umiru

od respiratornih bolesti, proljeva, malarije i AIDS-a te češće stradavaju ozljeda i trovanja. Upravo zbog svoje ranjivosti, siromašna djeca trebaju bolju zdravstvenu skrb, no zbog njihovog statusa ona im je teže dostupna. Posljedica je siromaštva i viši postneonatalni mortalitet uzrokovan lošim uvjetima života. Život u takvim uvjetima odražava se na roditeljsku ulogu, odnose u obitelji te na svakodnevnu njegu i odgoj djeteta. Neredovitost, ponekad i kaotičnost u rasporedu spavanja, buđenja, hranjenja i previjanja djeteta, česta izmjena osoba koje vode brigu za dijete i česte izmjene mjesta na kojemu dijete spava obilježavaju život kronično siromašne obitelji. Veći broj siromašnih obitelji nema reguliran bračni status. Procjenjuje se da oko 80 posto neoženjenih očeva ne živi u kućanstvu sa svojim djetetom. Uloga oca u tim situacijama nije dovoljno izražena. Nedostatak strukture dnevnih aktivnosti i kontinuiteta primarnog objekta nedvojbeno remeti normalan emocionalni razvoj djeteta (Ured UNICEF-a za Hrvatsku, 2008).

Još jedan problem je adolescentno roditeljstvo. Adolescentno roditeljstvo u uobičajenim uvjetima života suočeno je s brojnim problemima. Mladi, sposobni za seksualnu reprodukciju, nedovoljno odrasli, kognitivno i psihološki nezreli, posjedujući tek nekoliko zakonskih prava, većinom se teško suočavaju s odgovornostima roditeljstva. Kognitivna nezrelost adolescenata i drugi razvojni činitelji, usmjeravaju pažnju mladih na sebe same. Upravo to može utjecati na manju usmjerenost prema svom djetetu, na slabije prepoznavanje njegovih potreba ili na zapostavljanje djeteta u odnosu na svoje potrebe, kao i na to da u cjelini takvo roditeljstvo bude manje kvalitetno. Unatoč problematici adolescentnog roditeljstva neki mladi roditelji i njihova djeca ipak su dobro. Razlozi uspješnog adolescentnog roditeljstva nalaze se u brojnim čimbenicima, od kojih je svakako jedan od ključnih podrška mladim roditeljima bilo od strane obitelji, prijatelja ili šire, pomoć i alternativna skrb druge osobe u kući, zatim mogućnost nastavka obrazovanja i kontroliranje fertiliteta (Ured UNICEF-a za Hrvatsku, 2008).

4.2 NEGATIVNI UTJECAJI ODVAJANJA OD OBITELJI

Odnosi između dojenčeta i roditelja imaju snažan utjecaj na tjelesni, psihološki i socijalni razvoj djeteta. Poremećaji u tim odnosima, uzrokovani odvajanjem od roditelja ili traumatičnim i bolnim iskustvima s roditeljima, duboko remete razvoj djeteta. Bogatstvo ljubavi i zdrave stimulacije omogućava mozgu rast i uspješan razvoj, stoga poticajno ozračje pospješuje razvoj inteligencije i individualnih prednosti. Nasuprot tome, nestimulativno ozračje osiromašuje razvoj mozga. Ukoliko dijete raste u okolini u kojoj su mu uskraćeni ljubav, sigurnost i roditeljska njega, u njegovom se mozgu mnoštvo sinapsi (poveznica između moždanih stanica) neće očuvati već će se one „osušiti“ te će i djetetov mozak biti znatno drugačiji od mozga djece koja rastu u osjećajno bogatom ozračju. Nažalost, mozak velikog broja djece „gladuje“ zbog manjka pažnje i odgovarajućih podražaja. Kronično doživljavanje stresa može stvoriti negativne obrasce razmišljanja i osjećanja koji mogu ostati trajno (Ured UNICEF-a za Hrvatsku, 2008).

Odvajanje od roditelja jedan je od najvećih stresova u prvim godinama života jer izaziva osjećaj egzistencijalne ugroženosti, apsolutne bespomoćnosti i nezaštićenosti. Novije epidemiološke studije pokazale su da stres u dojenačkoj dobi može doprinijeti nastanku različitih poremećaja. Psihičkih, u rasponu od autizma pa do depresije, koronarnih bolesti, nasilja u obitelji, alkoholizma i narkomanije. Izloženost stresu u najranijoj dobi višestruko povećava učestalost ovih bolesti i problema. Djeca koja su pretrpjela traume u najranijim godinama, od čega je najgori gubitak roditelja, imaju jače razvijene veze koje provode emocije straha. Zbog toga su pokazivala simptome straha čak i u odsutnosti vidljive prijetnje. Djeca koja su izložena zlostavljanju, zanemarivanju, nesigurnosti ili dezorganiziranosti odnosa s roditeljem u odrasloj dobi imaju osjećaj da ih nitko ne razumije, postaju „buntovnici bez razloga“, manje su uspješni kasnije u životu i češće odlaze u bolesti ovisnosti, socijalno odstupajuća ponašanja i kriminal. Roditeljstvo, odnosno roditeljska skrb i ljubav su nužni za normalan cjelokupan razvoj djeteta (Ured UNICEF-a za Hrvatsku, 2008).

ZAKLJUČAK

U obiteljskom okruženju najbolje se ostvaruje pravo djeteta na potpun i skladan razvoj njegove osobnosti. Isto vrijedi i za djetetovu potrebu da raste u ozračju ljubavi i razumijevanja, da dobije zaštitu u slučaju bilo koje opasnosti i da uživa potporu tijekom uključivanja u svijet odraslih. Pravni sustavi vrlo iscrpno pravno uređuju obiteljske odnose. Proces ozakonjenja prava djeteta bio je dugotrajan, ali veoma potreban. Prema svakome djetetu treba se postupati kao prema individui s vlastitim potrebama te se svaka potreba treba uvažiti i njegovati. Roditelji su odgovorni za dobrobit djeteta, dužni su skrbiti o životu i zdravlju svoje djece, moraju čuvati i njegovati svoju djecu te skrbiti o njihovim potrebama. Pravo je roditelja da žive sa svojom djecom, isto kao što je i pravo djeteta da odrasta u svojoj obitelji, sve dok je u toj obitelji sigurno i zaštićeno, to je najbolja sredina u kojoj se razvija i raste svako dijete. Ukoliko je bilo koje pravo djeteta u njegovoj vlastitoj obitelji ugroženo, država je dužna zaštititi dijete i napraviti ono što ide u najbolju korist djeteta pa ukoliko je potrebno i izdvojiti dijete iz njegove obitelji i pronaći za dijete adekvatnu skrb kako nijedno pravo djeteta ne bi bilo ugroženo.

LITERATURA

1. Alinčić, M., Hrabar, D., Korać, A. (2006). *Uvod u obiteljsko pravo*. Zagreb: Narodne novine
2. Hrabar, D. (2016). *Prava djece – multidisciplinarni pristup*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
3. Narodne novine (2015). *Obiteljski zakon Republike Hrvatske*. NN 103/2015, na adresi https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_09_103_1992.html (18.07.2020.)
4. Maleš, D. (2012). *Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenim uvjetima. Dijete, vrtić, obitelj*, 18(67), 13-15.
5. Maleš, D., Stričević, I. (2004). *Roditelji i prava djeteta*. Zagreb: Alinea
6. Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti (2010). *Konvencija o pravima djeteta*. Zagreb: Intergrafika TTŽ
7. Rečić, M. (1996). *Odgoj u obitelji*. Đakovo: Tempo
8. Rosić, V. (2005). *Odgoj – Obitelj – Škola*. Rijeka: Naklada Žagar
9. Šeparović, M. (2014). *Dobrobit djeteta i najbolji interes djeteta u sudskoj praksi*. Zagreb: Novi informator
10. Štalekar, V. (2010). Dinamika obitelji i prvi teorijski koncepti (Family dynamics and first concepts). *Medicina fluminensis*, 46(3), 242-246.
11. UNICEF (2017). *Konvencija o pravima djeteta*. Na adresi https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf (11.08.2020.)
12. Ured UNICEF-a za Hrvatsku (2008). *Pravo djeteta na život u obitelji*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku

13. Valjan Vukić, V. (2009). Obitelj i škola – temeljni čimbenici socijalizacije. *Magistra Iadertina*, 4(1), 171-178.
14. Vukasović, A. (2009). Prijeka potreba odgoja za obiteljski i društveni život. *Obnovljeni Život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 64(1), 69-85.
15. Wagner Jakab, A. (2008). Obitelj - sustav dinamičnih odnosa u interakciji. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 44(2), 119-128.

IZJAVA O IZVORNOSTI ZAVRŠNOG RADA

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mog rada te da se u izradi istoga nisam koristio drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)